

БОТЯКОВА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

*Національна академія управління,
аспірант кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права*

СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Вперше юридичне право на життя було закріплено в Декларації незалежності США від 4 липня 1776 року, коли було проголошено рівність усіх людей, право на життя, свободу та особисте щастя [1, с. 167]. Ст. 25 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року закріплювала право кожної людини на медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування [2].

З метою аналізу історичної та кримінально-правової точок зору найсуттєвіших кількісних й якісних характеристик формування кримінальної відповідальності за злочин ненадання допомоги хворому медичним працівником на етапах розвитку української державності і суспільства, вважаємо за потрібне застосувати, запропоновану В.К. Матвійчуком, періодизацію формування кримінального законодавства [3, с. 28-51]. Перші чотири періоди, в контексті предмету нашого дослідження, ми вже проаналізували раніше [4, с. 22-26].

П'ятий період (з XVIII ст. – до початку XIX століття) має назву «Під імперською владою» [3, с. 37]. В Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року була одна з перших спроб сформулювати кримінальну відповідальність медичних працівників у разі неявки на запрошення хворих або осіб, які потребують допомоги [5, с. 598; 6, с. 686]. У цей час прослідковується дублювання норм ст.ст. 1084 та 1997 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року [5, с. 802, 955]. Основна відмінність між статтями 1084 та 1997 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року полягала у тому, що ст. 1084 кваліфікувала, як злочин неявку лікаря, оператора, акушера, фельдшера, повивальної бабки і т.п. «...по приглашенію больныхъ...» для надання їм допомоги «...безъ особыхъ законныхъ къ тому препятствій...» [5, с. 802], а стаття 1997 – неявку лікаря, акушера, фельдшера, повивальної бабки до хворих або породілля, «...требующимъ ихъ помощи...», «...безъ особыхъ законныхъ къ тому причинъ...» [5, с. 955].

Шостий період (кінець XIX ст. – початок XX століття) [3, с. 43]. Істотний внесок в процес юридичного впорядкування діяльності в сфері охорони здоров'я вніс систематизований правовий документ Лікарський статут (у редакціях 1857 р., 1892 р., 1905 р.), який входить до складу XIII тому Зводу законів Російської імперії [7, с. 450]. Основу Лікарського статуту складала інструкція для лікарських управ, яка була розроблена у 1797 р. С.С. Андріївським [7, с. 450]. Вказаний документ складався з 3 книг, зокрема перша книга Лікарського статуту «Учрежденія Врачеб-

няя» містила статті про організацію медичної служби, про права та обов'язки лікарів та іншого медичного персоналу тощо [7, с. 450]. У другій книзі Лікарського статуту «Уставъ Медицинской Полиції» йшлося про обов'язки різних установ у боротьбі з інфекційними захворюваннями та епізоотіями [7, с. 450]. Третя книга «Уставъ Судебной Медицины» містила статті стосовно правил проведення судово-медичних експертиз [7, с. 450].

У ст. 497 Кримінального Уложення 1903 року зазначалося, що винний у невиконанні правил встановленого законом і обов'язкових постанов про надання допомоги хворому або особі, яка знаходиться в стані втрати свідомості, каралися на строк не більше 1 місяця або штрафом не більше 100 рублів [8, с. 243].

Сьомий період триває від початку XX ст. до 1991 року та отримав назву «Україна в радянський період» [3, с. 45]. На початку 1920-х років в Україні з метою боротьби з епідеміями було видано постанову ВРК «Про притягнення до трудової повинності осіб медичного персоналу» [9, с. 18]. З прийняттям Кримінального кодексу УСРР 1922 року ст. 165 цього кодексу було передбачено відповідальність за залишення в небезпеці, зокрема за відмову від надання медичним працівником допомоги, якщо він завідомо міг її надати і настали небезпечні наслідки, особа підлягала покаранню у вигляді позбавленні волі на строк до двох років [10, с. 52]. З прийняття Кримінального кодексу УРСР 1927 року ст. 160 передбачала кримінальну відповідальність за неподання або відмову подати допомогу хворому без поважних причин зі сторони особи, яка повинна цю допомогу подати, зокрема ця бездіяльність каралася виправно-трудовими роботами або штрафом до п'ятисот карбованців [11, с. 49]. За вчинення тих самих дій, якщо вони могли мати небезпечні для хворого наслідки, була передбачена кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі або виправно-трудова роботи на строк один рік або штраф до однієї тисячі карбованців [11, с. 49]. З прийняттям Кримінального кодексу УРСР 1960 року ст. 113 передбачала кримінальну відповідальність за неподання допомоги хворому особою медичного персоналу [12].

Восьмий період (з 1991 року – до нашого часу) [3, с. 51]. Проект Кримінального кодексу України № 1029 від 12 травня 1998 року, був розроблений робочою групою Кабінету Міністрів України [13] та № 1029-1, був підготовлений групою вчених на чолі із В.М. Смітінком та внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом І.М. Пилипчуком [14]. Ненадання допомоги хворому медичним працівником в даних проектах було оцінено по-різному. На нашу думку, більш досконалим є проект КК України № 1029, розроблений робочою групою Кабінету Міністрів України [13]. Під час обговорення проекту КК України № 1029 було розглянуто кілька пропозицій щодо питання кримінальної відповідальності за злочин ненадання допомоги хворому медичним працівником, а саме щодо доповнення назви статті 134 проекту КК України № 1029 словом «працівником» та рекомендація про заміну в санкції ч. 1 ст. 134 проекту КК України № 1029 словосполучення «від семи до

п'ятнадцяти» на розмір штрафу «до п'ятдесяти» неоподаткованих мінімумів доходів громадян [13].

5 квітня 2001 року Верховна Рада України прийняла новий Кримінальний кодекс [15], що став першим кримінальним кодексом саме незалежної України, зокрема на сьогодні кримінальна відповідальність за злочин ненадання допомоги хворому медичним працівником передбачена ст. 139 КК України.

Висновки:

1. На підставі проведеного дослідження можна дійти наступних висновків, що в історичному аспекті спостерігається тенденція до посилення покарань за злочин ненадання допомоги хворому медичним працівником.

2. Історичний аспект та сучасний стан проблеми дав можливість сформулювати сучасне формулювання ст. 139 КК України.

Список використаної літератури:

1. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII – XIX вв. Англия, США, Франция, Италия, Германия: Сборник документов / Под редакцией профессора П.Н. Галанзы. – М.: Госюриздат, 1957. – 588 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища : Монографія. – К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2011. – 368 с.
4. Ботякова В.В. Витоки та генеза кримінальної відповідальності за злочин ненадання допомоги хворому медичним працівником за період з XI по XVIII століття // «Юридична Наука» (Index Copernicus). – 2018. – № 4(82). – С. 21-31.
5. Уложение о Наказанияхъ Уголовныхъ и Исправительныхъ // Полное собрание законовъ Россійской Имперіи. – Собрание второе. – Т. 20. – Отдѣленіе первое. – 1845. – СПб. : Тип. II Отдѣленія Собственной Е.И.В. Канцеляріи. – 1846. – С. 598-1010.
6. Энциклопедический словарь. Т. XXXIV-а: Углерод – Усилие / Издатели: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон; Под ред. К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского. – СПб.: Типография Акц. Общ. Брокгауз–Ефрон, 1902. – 963 с.
7. Большая медицинская энциклопедия / Главн. ред. Б. В. Петровский. – Изд. 3-е [В 30-ти т.]. – М., «Сов. энциклопедия». – 1976. – Т. 4. ВАЛИН-ГАМБИЯ. – 576 с.
8. Уголовное Уложение // Полное собрание законовъ Россійской Имперіи. – Собрание третье. – Т. 23. – Отдѣленіе первое. – 1903. – СПб. – 1905. – С. 175-274.
9. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1919-1920 рр / Рада Народних Комісарів УРСР. – Харьков: Правительственная типография. Канторская улица № 21-23, 1921. – 790 с.
10. Уголовный кодекс УССР : с изм. и доп. по 15-ое июля 1925 г. и с алф.-предм. указ. – 9-е изд. – Х. : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1925. – 103 с.
11. Кримінальний кодекс УРСР: офіційний текст із змінами і доповненнями на 1 листопада 1949 р., з постатейними матеріалами і додатками. – К.: Держполітвидав УРСР, 1950. – 168 с.

12. Кримінальний кодекс УРСР // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 14.
13. Проект Кримінального кодексу України, підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1998 року. № 1029. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=3865.
14. Проект Кримінального кодексу України від 15 травня 1998 року. № 1029-1. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1029-1&skl=4.
15. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

Ключові слова: ненадання допомоги хворому, медичний працівник, кримінальна відповідальність, лікар, покарання, Лікарський статут.

Ключевые слова: неоказание помощи больному, медицинский работник, уголовная ответственность, врач, наказание, Врачебный устав.

Key words: failure to render assistance to a sick person, medical professional, criminal liability, doctor, punishment, Medical statute.